

УДК 339.923:061.1(045)

Підсумки вступу в дію положень ПВЗВТ: основні проблеми та перспективи

Осіпова Л.В.

кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

Проаналізовано перспективи зовнішньоторговельного співробітництва з країнами ЄС, в контексті прискореного темпу євроінтеграційних процесів та викликів пов'язаних з ними. Оцінено сучасний стан, виявлено слабкі сторони, окреслено першочергові завдання та можливі шляхи забезпечення стійких позицій на європейському ринку що відкриваються у зв'язку із підписанням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та вступом в дію ПВЗВТ.

Ключові слова: євроінтеграція, зовнішньоекономічна політика, експортно-імпорتنі операції, торговельні преференції, ПВЗВТ.

Осіпова Л.В. ИТОГИ ВСТУПЛЕНИЯ В ДЕЙСТВИЕ ПОЛОЖЕНИЙ УВЗСТ: ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Проанализированы перспективы внешнеторгового сотрудничества со странами ЕС, в контексте ускоренного темпа евроинтеграционных процессов и вызовов связанных с ними. Оценено современное состояние, выявлены слабые стороны, обозначены первоочередные задачи и возможные пути обеспечения устойчивых позиций на европейском рынке открывающиеся в связи с подписанием Соглашения об ассоциации между Украиной и ЕС и вступлением в действие УВЗСТ.

Ключевые слова: евроинтеграция, внешнеэкономическая политика, экспортно-импортные операции, торговые преференции, УВЗСТ.

Osipova L.V. RESULTS OF THE COMING INTO FORCE OF THE DCFTZ PROVISIONS: MAJOR PROBLEMS AND PROSPECTS

The prospects of foreign trade cooperation with EU countries in the context of accelerated European integration processes and challenges related to them are analyzed. The current state is reviewed, the weaknesses identified, the priority tasks and possible ways of solid position establishing in the European market, opened with signing of the Association Agreement between Ukraine and the EU and the entry into operation of the DCFTA are outlined.

Keywords: eurointegration, foreign economic policy, export-import operations, trade preferences, DCFTA.

Постановка проблеми. Сучасні зовнішньоекономічні трансформації характеризуються поглибленням процесу інтеграції України в європейське суспільство, що потребує якнайшвидшого подолання відставання розвитку країни у різних сферах національного господарства, а також покращення показників зовнішньої торгівлі та посилення позицій на світовій арені. Експортна спрямованість української економіки є одним із найважливіших шляхів її розвитку. На даному етапі, не зважаючи на велику питому вагу експортно-імпорتنих операцій у структурі ВВП України (за останні десять років частка експорту у ВВП коливалась від 40 до 60%), відсутні як чітко окреслена зовнішньоторговельна політика, так і концептуальні стратегічні документи щодо її подальшого розвитку. Враховуючи широкий спектр перспектив зовнішньоторговельного співробітництва з країнами ЄС, що відкрились перед Україною в результаті при-

скореного темпу євроінтеграційних процесів та основних проблем пов'язаних з ними, які є на даний час мало вивченими – виникла необхідність у даному дослідженні.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми європейської економічної інтеграції та перспективи інтеграції України до ЄС досліджуються в роботах багатьох вчених, зокрема: Т. Шинкаренка, М. Хейлієра, В. П'ятницького та ін.

Цілі статті. Підведення деяких підсумків дії ПВЗВТ та виявлення основних проблем що виникли на шляху євроінтеграції України та виділення першочергових завдань що потрібно вирішити в сучасних умовах з метою всеохоплюючої і повної інтеграції у європейський простір.

Результати та їх обговорення. 31 вересня 2017 в Україні повністю набула чинності ПВЗВТ між Україною та ЄС що передбачає скасування (в окремих випадках – суттєве зменшення) експортних та імпорتنих мит

Україною приблизно на 97%, ЄС – на 96,3%; ввізних мит на промислові товари Україною на 82,6%, ЄС – на 91,8%; для сільськогосподарської продукції мита скасовуються Україною на 35,2% тарифних ліній, у ЄС – на 83,1%. Для 52% тарифних ліній Україна запроваджує перехідні періоди тривалістю від 1 до 7 років, для 9,8% – часткову лібералізацію, для 3% – безмитні тарифні квоти. Все це означає, що для особливо чутливих секторів ПВЗВТ українським виробникам потрібен час для адаптації до конкурентного середовища. Таким чином, внаслідок скасування мит українські експортери будуть заощаджувати 487 млн. євро щороку, ЄС – 391 млн. євро відповідно [1].

Вільна торгівля з ЄС – це, в першу чергу, можливість виходу на один з найбільших, найпотужніших та найбільш захищених ринків світу. За деякими розрахунками, у довгостроковій перспективі ЗВТ+ між Україною та ЄС забезпечить зростання ВВП України на 0.5% щороку, а також загальне підвищення добробуту громадян на 1.2% на рік. Що стосується економічних показників, обсяг експорту до ЄС має зрости приблизно на 6.3%, обсяг імпорту товарів з ЄС – збільшитися на 5.8%, а середня заробітна плата в Україні – зрости на 5.5% [2, с. 3]. ПВЗВТ з ЄС не означає автоматичного збільшення експорту та поживлення зовнішньої торгівлі а навпаки ставить ряд завдань и проблем, в першу чергу, реформи в сфері технічного регулювання, санітарних та фітосанітарних заходів, підвищення стандартів якості та безпечності продукції. Це довгострокова перспектива, яка вимагатиме значних зусиль як з точки зору гармонізації нормативного поля (потрібно ввести в українське законодавство понад 250 нормативних актів ЄС), так і практичного впровадження нових норм як державними органами, так і підприємствами. Вже на початок 2016 року гармонізоване так зване загальне (горизонтальне) законодавство. З 27 галузевих технічних регламентів, передбачених ПВЗВТ, 8 – максимально приведені у відповідність з нормами ЄС, ще 16 базуються на нормах ЄС, але поки не ідентичні їм. Активно реформуються системи стандартизації, метрології, оцінки відповідності та ринкового нагляду [1].

Глобальний попит на ключові товари українського експорту залишається низьким в тому числі і в країнах ЄС – і це ще одна проблема для українського товаровиробника. Вітчизняна продукція не є критично важливою для більшості європейських ринків і під-

приємств – вона складає лише 0,8% загального обсягу експорту на ринку ЄС [3]. Падіння українського експорту до ЄС під час дії автономних торговельних преференцій ЄС та несуттєве зростання у 2016 р. пояснюється, також, не ефективною роботою українських підприємств та елементарною непоінформованістю щодо нових можливостей. Доступ до інформації це, в першу чергу, знання мов. Використання англійської мови для ведення бізнесу є проблематичним в усіх регіонах нашої країни [4].

До найбільш постраждалих галузей національної економіки в результаті трансформації інтеграційних процесів належать машинобудування, авіація, оборонно-промисловий комплекс, кондитерська і харчова промисловість, вагонобудування – і це ще одна важлива проблема, так як ці галузі належать до переробних, тих що забезпечили б країні вигоди від отримання доданої вартості від експорту їх продукції. Не всі галузі української економіки перебувають у критичному стані. Українські аграрії на сьогоднішній день експортують свою продукцію до понад 190 країн світу та займають провідні позиції на світовому ринку. За підрахунками ФАО, українські аграрії годують 150 млн. людей у світі. У 2016-2017 маркетингових роках Україна експортувала 39 млн. тон зерна (рис. 1).

На сьогодні право експорту своєї продукції на територію Європейського Союзу мають 266 українських підприємств галузі. На разі частка ЄС в загальній структурі зовнішньоторговельного обігу сільськогосподарської продукції України складає 33,9%. Загалом українська сільськогосподарська продукція користується попитом серед європейських споживачів, і тому Україна має шанс на додаткові можливості для розширення експорту [6].

Україна має право на безмитний експорт до ЄС 36 товарних позицій у межах затверджених обсягів тарифних квот (рис. 2).

У кінці 2016 року Європейська комісія прийняла пропозицію українських виробників і збільшила квоту на крупи і оброблене зерно на 7,8 тис. тонн, овес – 4 тис. тонн, кукурудзу – 650 тис. тонн, мед – 3 тис. тонн, пшеницю – 100 тис. тонн, виноградний сік – 500 тонн, перероблені томати – 5 тис. тонн, ячмінь – 350 тис. тонн. Нажаль, наслідки девальвації гривні майже скасовують ефект від деяких з цих квот. Політика НБУ створює неможливість конкурентоспроможного експорту ряду продуктів (сирів та іншої молочної продукції) на зовнішні ринки.

Рис. 1. Рейтинг продавців збіжжя в 2016-2017 маркетингових рр.

Джерело: розроблено на основі [5]

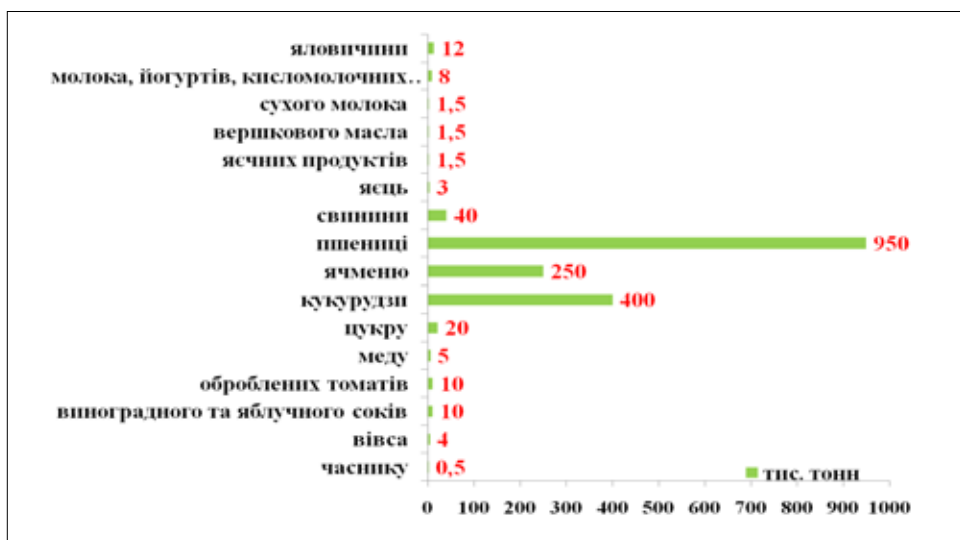

Рис. 2. Квоти на безмитний експорт до ЄС у 2016 р.

Джерело: розроблено на основі [7]

Станом на 11 січня 2017 р. Україна вже повністю вичерпала річну квоту на 2017 рік на безмитний експорт меду в ЄС, а також на 64% – цукру і на 78% – виноградних і яблучних соків [7]. Деякі групи квот потребують від українських виробників проходження особливих процедур сертифікації та отримання відповідних дозволів. Наприклад, процес отримання дозволу щодо доступу молока та молочних продуктів на ринки Європейського Союзу тривав 7 років. Було проведено 4 верифікаційні місії FVO [6].

Дослідження також показує, що Україна перебуває в стійкому тренді деіндустріалізації, коли експорт продукції АПК зростає, а промислової продукції скорочується (рис. 3).

Крім того, ми невпинно рухаємося в пастку глобалізації – нарощуємо експорт сировини, нехтуючи розвитком внутрішньої переробки і

це ще одна проблема. В довгостроковій перспективі ціни на сировину відносно цін на послуги і робочу силу знижуються. Тому країна, яка продає сировину завжди програє тій країні, яка виробляє кінцеві продукти з вищою доданою вартістю. Україна – країна, що виробляє і експортує в основному сировину та напівфабрикати. Це означає, що світовий цикл падіння цін на сировину призводить до зниження обсягів валютної виручки країни та є одним з факторів девальвації гривні.

В 2016 році в Україні був історичний мінімум за обсягами експорту. Протягом 2012-2016 рр. український експорт знизився на \$32,4 млрд. (з \$68,8 до \$36,4 млрд.). В 2016 році Україна експортувала товарів на \$36,4 млрд., коли в 2015 році наші обсяги експорту були \$38,3 млрд. Для прикладу, в 2013 році Україна експортувала товарів на \$ 63 млрд. А в докри-

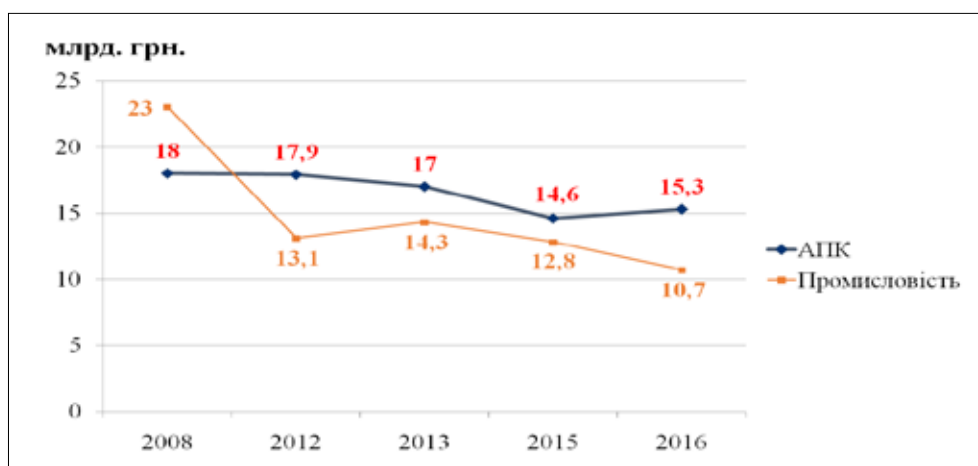

Рис. 3. Динаміка експорту промислової продукції і продукції АПК

Джерело: розроблено на основі [10]

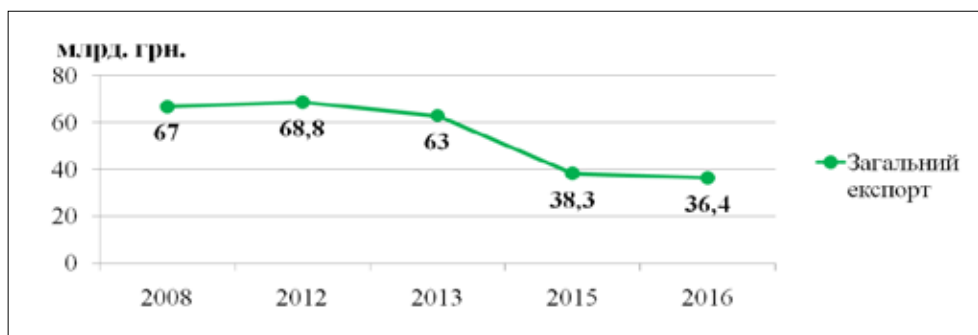

Рис. 4. Динаміка загального експорту України

Джерело: розроблено автором на основі [10]

зовому 2008 році обсяги товарного експорту перевищували \$ 67 млрд. (рис. 4).

Експорт в 2016 році скоротився за рахунок зменшення поставок металів та виробів з них на \$1,134 млрд. Експорт хімічної продукції скоротився на \$579 млн., машинобудівної – на \$429 млн., мінеральних продуктів (в цю групу входить залізна руда) – на \$371 млн. На рис. 1. відображено товарну структуру українського експорту в 2016 році. Дослідження показало, що саме експорт аграрної продукції та продовольства, допоміг втримати баланс (рис. 5).

Його обсяги в 2016 році зросли на \$721 млн. до \$15,3 млрд. Водночас зросли обсяги імпорту товарів в 2016 році, на \$1,4 млрд. В першу чергу за рахунок росту ввезення в Україну машинобудівної продукції (+\$3 млрд.), де основна стаття – імпорт транспортних засобів, в тому числі, і вживаних автомобілів. Зросли також обсяги імпорту хімічної продукції на \$554 млн., в тому числі добрив та побутової хімії [8]. Географічна структура українського експорту показана на рис 6.

Географічна структура українського експорту в 2013-2016 рр. чітко відображає стрімке зростання питомої ваги експорту до країн ЄС в загальному експорті України. В Угоді про асоціацію між Україною та ЄС відведено важливе місце сфері послуг. Посилення акценту на експорті вітчизняних послуг допоможе зміцнити присутність України на євrorинку. Сьогодні він становить 17 % загального обсягу українського експорту, а у країнах, які мають збалансований підхід до експорту товарів і послуг – близько 30%, це ще одна проблема для України. Це, насамперед, вимагає розвитку інфраструктури, кардинальної зміни бізнес-клімату, деофшоризації економіки.

Входження на ринок ЄС є непростим. Імпорتنі тарифи, нетарифні заходи регулювання, форми й методи комерційної присутності на зарубіжних ринках, рівень досконалості ринкових стратегій і систем маркетингу обмежують доступ на ринок ЄС. Українська економіка потребує структурних та інституційних перетворень, ефективного присто-

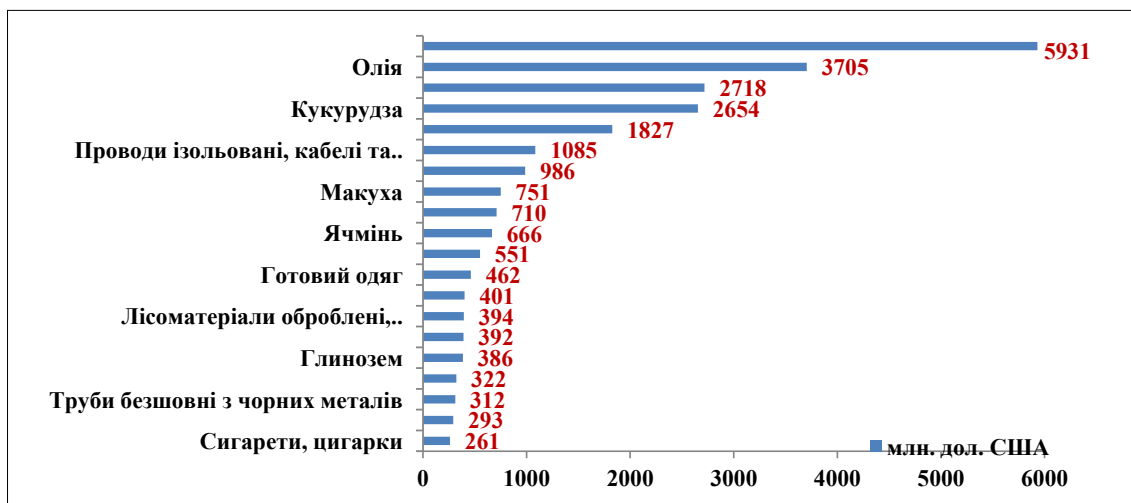

Рис. 5. Товарна структура українського експорту в 2016 р. в розрізі основних позицій

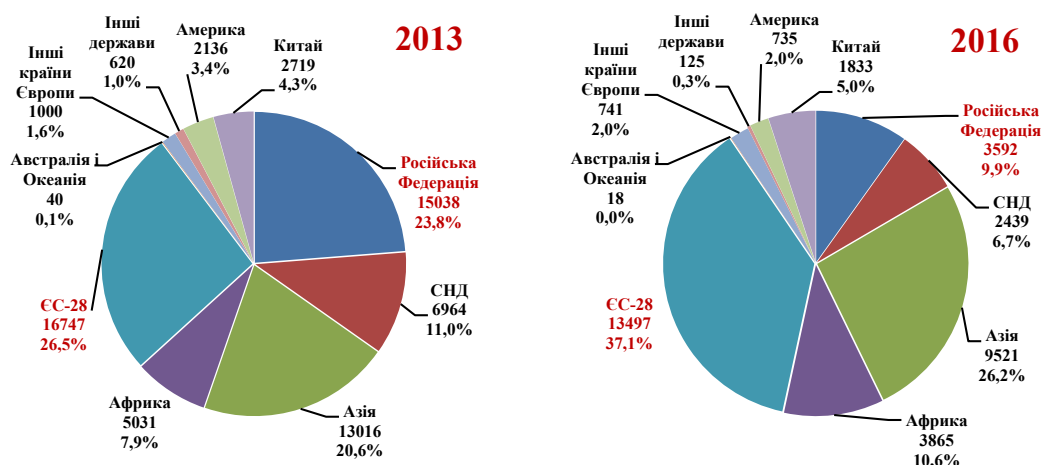

Рис. 6. Географічна структура українського експорту в 2013-2016 рр. млн. дол. США

сування до чинних в ЄС систем сертифікації продукції, значних успіхів у приведенні вітчизняного виробництва у відповідність з найвищими світовими стандартами, належних реформ на рівні корпоративної стратегії розвитку українського бізнесу. Проте ринок ЄС є найважливішим з точки зору стратегічних перспектив. В короткостроковому періоді Україні вкрай важко буде реалізувати в повному обсязі переваги ПВЗВТ, для слабкої економіки з нерозвинутих внутрішнім ринком і проблемами політичного характеру, ця угода містить і певні ризики.

Хоча на даному етапі основна мета вітчизняної зовнішньоекономічної політики полягає у сприянні розвитку економіки, що повинно забезпечити виконання вимог і критеріїв щодо здобуття повного членства в ЄС, все ж актуалізується питання розробки довгострокової

стратегії зовнішньоекономічної політики, яка повинна передбачати переосмислення старих і визначення нових пріоритетів у зовнішньоторговельній політиці, базуватися на системному підході та визначенні багатоваріантних сценаріїв, включаючи стратегічне планування відносин з окремими об'єднаннями, країнами та регіонами світу.

Зовнішньоекономічна політика України має бути ефективною і служити національним інтересам. Проте, Угода заперечує можливість проведення Україною активної протекціоністської політики щодо розширення внутрішніх ринків вітчизняних товарів і послуг. Вона передбачає, що процес виведення на внутрішній ринок нових видів вітчизняної продукції має регулюватися виключно дією ринкового механізму й інвестиційними ресурсами українських підприємств, банків та інозем-

них компаній і не може стимулюватися заходами державної політики. Безпосередньо такі обмеження поширюватимуться на державну допомогу підприємствам, які реалізують свою продукцію на внутрішніх галузевих ринках, де присутні також товари з країн – членів ЄС. Це впливає з пункту 2(с) ст. 262 Угоди [9].

Для вирішення проблем які існують у сфері зовнішньоторговельного співробітництва України з ЄС, потрібно здійснити ряд першочергових заходів:

– Усунути технічні бар'єри щодо виводу на внутрішній ринок нових видів вітчизняної продукції. У цій сфері співробітництво між Україною та ЄС буде спрямовано на реформування вітчизняної системи технічного регулювання, наближення її до технічних регламентів ЄС і систем стандартизації, метрології, акредитації, робіт з оцінки відповідності та ринкового нагляду ЄС (ст. 53–74 Угоди) [9].

– Нарощування і диверсифікація експорту продуктів харчування та вихід на нові ринки збуту.

– Важливим завданням для українського бізнесу в умовах широких можливостей сучасної євроінтеграції є пошук і обробка інформації, проведення маркетингових досліджень.

– Важливо створити всі умови промисловим підприємствам особливо машинобудуванню і сектору інформаційних технологій для виходу на європейські ринки. Для цього потрібно розробити певну стратегію на рівні держави, сприяти в модернізації підприємств, у створенні та активізації маркетингових і сервісних мереж на пріоритетних зарубіжних ринках – торгових домів, бізнес-центрів і технічних центрів на акціонерних засадах спільно з комерційними і банківськими структурами України. Також необхідно активізувати зусилля на наданні рекламних і консультаційних послуг бізнеспредставникам зарубіжних (особливо європейських) країн.

– В Україні доцільно створювати організації із сприяння експорту, які надаватимуть консультаційні послуги.

– Дефіцит фахівців і капіталу, відсутність технологій – ключові фактори, які потребують серйозної уваги для підвищення експортної орієнтованості України і мають бути враховані у процесі реформування багатьох компаній.

– У рамках трансформації зовнішньоторговельного співробітництва України важлива роль відводиться активізації прикордонної торгівлі. Наша держава бере активну участь у новому Європейському інструменті сусідства і партнерства у рамках Програми транскордонного співробітництва Польща – Білорусь – Україна 2014-2020. За аналогією з розвитком торгового співробітництва з прикордонними регіонами Польщі та Білорусі, існує потреба у розробці стратегії транскордонного співробітництва із Словаччиною, Угорщиною, Румунією, Молдовою і Болгарією. Вирішення існуючої проблеми має супроводжуватись удосконаленням нормативно-законодавчої бази шляхом прийняття нових законів, які б регламентували зовнішньоекономічну діяльність, з огляду на євроінтеграційний вектор України та нагальну необхідність компенсації втрат від згорання торгівлі з Росією за рахунок переорієнтації та диверсифікації товарної та географічної структури.

Реалізація окреслених заходів при синхронізації з політикою імпортозаміщення сприятиме оптимізації української зовнішньої торгівлі та підвищенню її ефективності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Перші кроки на шляху до ПВЗВТ виявились для українських експортерів і української економіки невдалими. Було не використано односторонні преференції надані ЄС українським виробникам. За останні роки значно знизився зовнішньоторговельний оборот України в тому числі з ЄС. Помітною є зміна структури українського експорту, частка промислової продукції металургії та машинобудування в українському експорті поступається продукції сільського господарства.

Сьогодні важливим завданням державної зовнішньоторговельної політики є допомога національному виробникові вийти на європейський ринок з продукцією, яка буде відповідати всім вимогам і європейським стандартам, сприяти усуненню існуючих бар'єрів. Дії нашої держави мають бути швидкими і зваженими які не будуть суперечити Угоді про асоціацію в межах розробленої довгострокової стратегії зовнішньоекономічної політики. Перспективи подальших досліджень спрямованні на подальше вивчення практичних наслідків ПВЗВТ між Україною і ЄС.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Що змінилося в українській економіці від Угоди про асоціацію. URL: http://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/05/18/7049377/view_print/.
2. Хейліер М. Торгівля з ЄС в рамках поглибленої та всеосяжної угоди про вільну торгівлю / М. Хейліер, В. П'ятницький // СТА Economic & Export Analysts LTD. 2013. 18 с.
3. За даними Eurostat. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/international-trade/data/database>.
4. Чому український експорт до ЄС падає – погляд бізнесу. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/07/30/7036468/>.
5. Агропрофи – тижневик ділової інформації. URL: <http://agroprofi.com.ua/statti/1482-vitchiznyanij-urozhaj-2017-bitva-na-dva-fronti-i-ne-tilki>.
6. Європейська правда. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2016/11/8/7057104/>.
7. Україна в 2016 році. URL: <https://www.unian.ua/eurobusiness/1731212-ukrajina-v-2016-rotsi-povnistyu-vicherpala-kvoti-na-bezmitniy-eksport-do-es-za-11-grupami-tovariv.html>.
8. Український експорт досяг історичного мінімуму в 2016 році. URL: <http://www.fru.org.ua/ua/media-center/blogs/vlasyuk/ukrainskyi-eksport-tovariv-dosiah-istorychnoho-minimumu-v-2016-rotsi-ukrpromzovnisheksperyta>.
9. Угода про асоціацію між Україною та європейським союзом Урядовий портал. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248387631.
10. Офіційний веб-сайт державного комітету статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

REFERENCES:

1. Shcho zminylosia v ukrainskii ekonomitsi vid Uhody pro asotsiatsiiu. URL: http://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/05/18/7049377/view_print/.
2. Kheiliier M. Torhivlia z YES v ramkakh pohlyblenoj ta vseosiazhnoj uhody pro vilnu torhivliu / M. Kheiliier, V. Piatnytskyi // STA Esonomis & Ekhroort Analysts LTD. 2013. 18 s.
3. Za danymy Eurostat. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/international-trade/data/database>.
4. Chomu ukrainskyi eksport do YeS padaie – pohliad biznesu. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/07/30/7036468/>.
5. Ahroprofy – tyzhnevyyk dilovoi informatsii. URL: <http://agroprofi.com.ua/statti/1482-vitchiznyanij-urozhaj-2017-bitva-na-dva-fronti-i-ne-tilki>.
6. Ievropeiska pravda. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2016/11/8/7057104/>.
7. Ukraina v 2016 rotsi. URL: <https://www.unian.ua/eurobusiness/1731212-ukrajina-v-2016-rotsi-povnistyu-vicherpala-kvoti-na-bezmitniy-eksport-do-es-za-11-grupami-tovariv.html>.
8. Ukrainskyi eksport dosiah istorychnoho minimumu v 2016 rotsi. URL: <http://www.fru.org.ua/ua/media-center/blogs/vlasyuk/ukrainskyi-eksport-tovariv-dosiah-istorychnoho-minimumu-v-2016-rotsi-ukrpromzovnisheksperyta>.
9. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta yevropeyskym soiuzom Uriadovyi portal. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248387631.
10. Ofitsiinyi veb-sait derzhavnoho komitetu statystyky. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.